

Kavuklu Osmanlı Şâhideleri: Çanakkale Arkeoloji Müzesi Örneği

Hamit ARBAŞ*

Özet

Çanakkale ve çevresinde çok sayıda mezar taşı mevcuttur. Bunların büyük bir bölümü cami hazirelerinde bulunmaktadır. Bu eserlerle ilgili ilmi çalışmalara 1998 yılında başladık ve ilk olarak Çanakkale Yalı Camii Haziresi Mezar Taşları adlı makaleyi yayına hazırladık. Ancak bu şâhidelerin bir kısmı Arkeoloji Müzesinde, gözlerden uzak ve unutulmuş bir durumdaydı. Bu makalede Arkeoloji müzesinde bulunan on altı şâhideyi ele aldık. Çanakkale Osmanlı Mezar taşları ile ilgili araştırmalarımız devam ederek Çanakkale cami hazireleri ve kabristanlarında ayakta kalan taşların büyük bir kısmını kapsayacaktır ve bu incelemelerin sonunda genel değerlendirmelerin daha sağlıklı yapılacağı sağlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kavuklu Osmanlı Şahideleri, Çanakkale, Arkeoloji Müzesi, Mezar taşı

The Ottoman Turbaned-Gravestones: The Exemplar Of Canakkale Archaeological Museum

Abstract

In plain expression, there are myriad gravestones in and around Canakkale, Turkey. Most of them are located within the girdle of mosque sepulchers. The first attempts pertinent to this work was made in the year 1998; out of which, a scholarly article, entitled "Çanakkale Yalı Camii Haziresi Mezar Taşları"/"The Gravestones in the Mosque Sepulchers of Canakkale Yalı Mosque", was published thenceforth. Nonetheless, some of these gravestones – especially the Ottoman turbaned-gravestones – was out of side and somehow fell into oblivion in terms of their connection with the mosque sepulcher of the mosque mentioned above. Thence, this article tries to bring light on the general panorama of sixteen Ottoman turbaned-gravestones. Not to mention, the overall project regarding the Ottoman Gravestones in Canakkale that has been conducted for several years would, to a great extent, cover a great amount of gravestones and epitaphs that have been in situ for centuries situated within the girdles of mosque sepulchers and graveyard in and around Canakkale. Thus, upon the completion of this work, a well-planned and sound evaluation could be carried out.

Keywords: *The Ottoman turbaned-gravestones, Canakkale, Archeological Museum, gravestone*

---

* Yrd. Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü.

Giriş: Genel Çerçeve, Sınırlar ve Kategoriler

Mehmet Önder, Çanakkale ve çevresinden derlenen arkeolojik eserlerin 1911 yılında Çanakkale Ortaokulunda depolanıp daha sonra 1932 yılında bir kilisenin onarılmasıyla buraya taşındığını, 1984 yılında ise şimdiki yeni binasına taşındığını yazar.¹ Müze görevlileri ise 1936 yılında bölgede bulunan eserlerin toplanması ve Çanakkale Fevzi Paşa Mahallesiinde bulunan eski kilisenin onarılarak müzeye dönüştürüldüğünü beyan ediyorlar. 1959 yılında ise Dardanos tümülüsünün kazılması ile ortaya çıkan önemli eserler nedeni ile yeni müze binasının yapılmasına karar verilmiş, Barbaros Mahallesiinde bulunan bugünkü binası yapılarak 1984 yılında yeni binasına taşınmıştır. Müzede M.Ö. 4000 yılından günümüze kadar Çanakkale bölgesinde bulunan kültür varlıkları sergilenmekte ve korunmaktadır.² Biz burada müze bahçesinde bulunan Kavuklu Osmanlı Şahidelerini ele alarak tanıtmaya çalışacağız. Bu taşlar Çanakkale Maarif müdürü Latif Bey vasıtasıyla Çanakkale Orta Mektebi karşısındaki park haline konulan mezarlıktan getirilmiştir.

Şahideleri dört gruba ayırdık bunlar: A tipi veya kâtibi (10 taş) , B tipi (3 taş), C tipi (2 taş) , D tipi veya Derviş Kavukları (taşları) (1 adet).

Araştırmamıza konu olan örnekler kronolojik bir sırayla aşağıda sunulmaktadır.

Tarihsel Gelişim

1- Kal'a Kethüdâsı³ el- Hâcî Muhammed Ağâ'nın Mezar Taşı (A tipi veya Kâtibi)

Halen Çanakkale Arkeoloji müzesinin arka bahçesinde duran mezar taşı 379 envanter numarası ile kayıtlıdır. Baş taşı dikdörtgen biçiminde mermerden yapılmıştır. Şahidenin kitabeli göve kısmı 96×24×14 cm. ölçülerinde olup, boyun kısmı üzerinde 91/61 cm. (genişlik) × 28 cm. yüksekliğinde bir kavuk vardır. Baklava biçiminde dikilmiş olan kavuğu üzerindeki sarığın üst kısmı V biçiminde bir boşluk oluşturacak gibi sarılırken, alın bölümü de ters U oluşturarak, baş aşağı çevrilmiş yürek görüntüsü verecek biçimde iki yana doğru genişler. Bu bölümün altında 9 satır yazı vardır. Manzum kitabe ikişer satır halinde dikdörtgen çerçevelere alınmıştır. Kitabenin yazıları paralel silmelerle birbirinden ayrılmaktadır. (Res. 1). Kitabe şöyledir:

¹ Mehmet Önder, *Türkiye Müzeleri*, Ankara, 1992, s. 78-79.

² Müze görevlilerine, özellikle Musa Tombul'a bu konudaki bilgi ve yardımlarından dolayı teşekkür ederim.

³ Kethüda hakkında daha fazla bilgi için Bkz. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 1993, c. II, s. 252.

Transkripsiyonu:	زيارتن مراد
Ziyâretden murâd	اولان دعادير
olan du'âdır.	بوکوبکالتيسه يارين
Bugün bana ise yarın	سکادير مرحوم
sanadır merhûm	ومغفور قلعه کتخداسی
ve mağfûr kal'a kethüdâsı	الحاجی محمد اغانک
el- Hâcî Muhammed Ağânın	روحیچون فاتحه
rûhiçûn fâtiha	سنه
sene	۱۱۵۰
H. 1150/M. 1737	

Kitabenin en üstünde temel unsurlarından biri olan yakarış ögesi yoktur. Yani Allahın el-bâkî (ebedi) , el-hayy (diri) v.s sıfatları kullanılabilirdi. En sık görülen el-bakî gibi Hüve'l- bakî v.d de yaygındır ama burada kullanılmamıştır. Üçüncü satırda da imla hatası vardır (günün, n'si unutulmuştur).

2- Kal'â-i Sultaniye Dizdârı⁴ el- Hâcî Ahmed Ağâ'nın Mezar Taşı (A tipi)

380 numaralı Şâhidenin kitabeli gövde kısmı 146×34×15 cm. ölçülerinde olup başlığın yüksekliği 84 cm.dir. Bu başlıkta bir önceki örneğe benzemekte ancak serpuşun dikilmiş olan kısmının baklava biçimleri daha iridir. Başlığın altındaki bölümde 8 satırlık celî sülûs yazı paralel silmelerle birbirinden ayrılmıştır. (Res. 2). Kitabe şöyledir:

⁴ Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, s. 144. Burada "kale dizdârı", kale muhafızı hakkında kullanılan bir tabirdir. Sonraları bunun yerine "kale muhafızı" denilmiştir.

Transkripsiyonu:
 Huve'l-Hayyu'l-Bâkî
 Kal'a-i Sultaniye
 dizdârî merhûm
 ve mağfûr el- Hâcî
 Ahmed Ağâ rûhuna
 el-fâtîha
 sene
 H. 1165/M. 1751

هو الحى الباقي
 قلعه سلطانيه
 دزدارى مرحوم
 ومغفور الحاجي
 احمد اغاروحنه
 الفاتحه
 سنه
 ١١٦٥

3- Hâcî Osmân'ın Mezar Taşı (B tipi)

381 envanter numaralı mermer Şâhidenin kitabeli gövde kısmı 86×16×9 cm.dir. Başlığın yüksekliği 13 cm.dir. Baştaşının sade kavuğu, etrafına sarılan sarık nedeniyle görünmemektedir. Burada basit bir serpuşun üzerine enli bir sarık sarılmıştır. Bu bölümden sonra boyun ve kitabe kısmına geçilmektedir. Kitabedeki 6 satırlık yazı paralel şeritlerle birbirinden ayrılmıştır. (Res. 3). Kitabe şöyledir:

Transkripsiyonu:
 Dâr-ı fenâdan bekâya
 rihlet eden merhûm
 Hâcî Osmân rû
 huna fâtîha
 sene
 H. 1165/M. 1751

دارفندان بقايه
 رحلت ايدين مرحوم
 حاجي عثمان رو
 حنه فاتحه
 سنه
 ١١٦٥

Burada da birinci örnekte olduğu gibi yakarış ögesi yoktur.

4- Hâfız Monlâ İbrâhîm'in Mezar Taşı (A tipi)

Mezar taşı 382 envanter numarası ile kayıtlıdır. Baştaşının ölçüleri 83×23×12 cm. olup, başlığın yüksekliği 22 cm.dir. Boyun kısmı üzerindeki kavuk ve sarığı birinci ve ikinci örnek tipindedir. Tepelikden boyun kısmına, daha sonra da kitabeye geçilmektedir. 8 satırlık celî yazının iki satırlık tarih bölümü bir kartuş içine alınmıştır. Diğer satırlar çerçevelerle birbirinden ayrılmıştır. (Res. 4). Kitabe şöyledir:

Transkripsiyonu:

Ziyaretten murâd olan
du'âdır

Bugün bana ise yarın sanadır
hâzâ kabru's-şehîd el-mağfûr
el-hâfız Monlâ İbrâhîm

İbn-el hâc Tâhir ed Dâğîstanî

rûhuna el- fâtiha

sene

H. 1171/M. 1757

زيارتدن مراد اولان دعادر

بوگون بکالیسه یارین سکادر

هذاقبر الشهیدالمغفور

الحافظ منلابراهم

ابن الحاج طاهر الذاغستانی

روحنه الفاتحه

سنه

۱۱۷۱

5- Kal'a Kethüdâsı el-Hâc Hasan Ağâ'nın Mezar Taşı (A tipi)

Mermer Şâhidenin envanter numarası 383'dür. Kitabeli gövde kısmının ölçüleri 100×29×13 cm. olan baş taşının kavuğunun yüksekliği 25 cm.dir. Kavuğun altındaki 7 satırlık celî sülüs yazı paralel şeritlerle birbirinden ayrılmıştır. (Res. 5).
Kitabe şöyledir:

Transkripsiyonu:

Huve'l-Hallaku'l-Bâkî

fahru'l-a'yan ve'l-eşbah

merhûm ve mağfûr

kal'a kethüdâsı el-Hâc

Hasan Ağâ rûhuna fâtiha

sene

H. 1173/M. 1759

هو الخلاق الباقي

فخر الاعيان والاشباه

مرحوم ومغفور

قلعه كتخداسي الحاج

حسن اغاروحنه فاتحه

سنه

۱۱۷۳

6- Kadızâde eş-Şeyh Hüseyin Efendi'nin Mezar Taşı (D tipi, Derviş kavukları veya taçları)

Baş taşı mermerden yapılmış olup envanter numarası 384'tür. Ölçüleri 100×26×12 cm.dir. Başlığın yüksekliği ise 20 cm.dir.

Taşın boynu üzerinde görülen dilimli taç onbir terklidir. Bu bölüm düzgün bir oval şeklinde olup alt tarafının üçte ikilik bölümüne yassı bir sarık sarılmıştır. 8 satırlık celî sülüs kitabe'nin 6 satırı paralel şeritlerle birbirinden ayrılmıştır. İki satırlık tarih bölümü bir kartuş içindedir. Taşta Esseyyid Şeyh Hüseyin Efendi'nin hangi tarikata bağlı olduğu belirtilmemektedir. (Res. 6).

Kitabe şöyledir:

Transkripsiyonu:

'Ukbâya rihlet eyledi
rahmetle mağfîret ede Hudâ
menzilin Hak ede firdevs-i na'îm
ola kabri nûr-ı cennetle ziyâ
Halebî Kadızâde eş-Şeyh
Hüseyn efendi rûhuna
fatîha
sene
H. 1175/M. 1761

عقبایه رحلت ایلدی
رحمتله مغفرت ایده خدا
منزلین حق ایده فردوس نعیم
اوله قبری نورجنتله ضیا
حلبی قاضی زاده الشیخ
حسین افندی روحنه
فاتحه
سنه
۱۱۷۵

7- Muhammed Sadık Efendî'nin Mezar Taşı (A tipi)

Baş taşı dikdörtgen biçimde mermerden yapılmış olup 385 envanter numaralıdır. Şâhidenin kitabeli gövde kısmı 127×33×11 cm.dir. Boyun kısmı üzerinde 27 cm. yüksekliğinde bir kavuk vardır.

Yüksek ve yukarıya doğru genişleyen üzeri düz, dikey dilimli serpuşun üzerindeki sarık, kavuğun alt kısmını sararken, alın bölümünde ters U (yay biçimi) oluşturarak, baş aşağı çevrilmiş biçimde iki yana doğru hafifçe genişler. Bu serpuşun dikey dikişleri onu 1, 2, 4 ve beşinci örneklerden ayırmaktadır. 7 satırlık celî sülüs kitabe 2 satırlık tarih bölümüyle son bulmaktadır. (Res. 7) Kitabe şöyledir:

Transkripsiyonu:

Huve'l Hallâku'l-Bâki
sadr-ı esbak
Moldevânî Ali
Paşa hazretlerinin
hazine kâtibi merhûm
ve mağfûr Muhammed Sadık
Efendi rûhiçûn el-fâtîha
sene
H. 1184/M. 1770

هو الخلاق الباکی
صدر اسبق
مولده وانی علی
پاشا حاضر تری نیک
خزینہ کاتبی مرحوم
ومغفور محمد صادق
افندی روحی چون الفاتحه
سنه
۱۱۸۴

8- İbrâhîm Ağâ'nın Mezar Taşı (A tipi)

Baş taşı mermerden yapılmıştır. Şâhidenin ölçüleri 128×31×14 cm., başlığın yüksekliği 28 cm.dir. 386 envanter numaralı taşın başlığı 385 envanter numaralı ile aynı tiptedir. Kavuğun sağ tarafı ve kitabenin sol üst köşesi kırıktır. Kitabe 8 satır celî

sülüs yazıdan oluşmaktadır. Yazılar dikdörtgen çerçevelerle birbirinden ayrılmıştır. (Res. 8).

Kitabe şöyledir:

Transkripsiyonu:

Huve'l-Bâkî
beni kıl mağfiret ey Rabb-i Yezdân
bi hakkı arş-ı a'zam nur-ı Kur'an
gelüb kabrim ziyâret eden ihvân
ede rûhuma bir fâtiha ihsân
Zindâncı oğlu merhûm
İbrâhîm Ağa rûhiçün
el-fâtiha Muharrem sene H. 1203/M.
1788

هوالباقى
بنى قيل مغفرت اى رب يزدان
بحق عرش اعظم نورقران
كلوب قبرم زيارت ايدن اخوان
ايدة روحيمه برفاتحه احسان
زندانجى او غلومرحوم
ابراهيم اغاروحيچون
الفاتحه سنه م ١٢٠٣ ١١٨٤

9- Hâcî İbrâhîm'in Mezar Taşı (B tipi)

Baş taşı mermerden ve 80×20×13 cm. ölçüsündedir. Başlığın yüksekliği ise 19 cm.dir. Dokuz satırlık kitabe kabartma olarak yazılmıştır. Kitabenin son satırında 1210 tarihi zorlukla okunuyor. Taşın envanter numarası da yoktur. (Res. 9).

Kitabe şöyledir:

Transkripsiyonu:

Huve'l-Bâkî
ziyaretden murâd bir du'âdır
bugün bana ise yarım
sanadır merhûm ve mağfûr
ilâ rahmeti Rabbihî'l-gafûr
Hâcî Eyyûboğlu
Hâcî İbrâhîm
rûhiçün fâtiha
sene H. 1210/M. 1795

هوالباقى
زيارتدن مرادبردعادر
بوكون بكايسه يارين
سكادمرحوم ومغفور
الى رحمة ربه الغفور
حاجى ايوب اوغلى
حاجى ابراهيم
روحىچون فاتحه
سنه ١٢١٠

10- Hüseyin Efendi'nin Mezar Taşı (A tipi)

388 envanter numaralı Şâhîde mermerden yapılmış olup ölçüleri 109×31×13 cm.dir. Başlığın yüksekliği ise 22 cm.dir. Serpuş da yıldızlar bulunurken tepelik boyun kısmı üzerine oturtulmuştur. Bu bölümün altında alın kısmında yay biçiminde bir boşluk vardır. 8 satırlık celî sülûs yazı görülmektedir. Silmelerle bölünen mısraların tarih bölümü bir kartuş içine alınmıştır. (Res. 10).

Kitabe şöyledir:

Transkripsiyonu:

Huve'l-Bâkî
beni kıl mağfiret ey Rabbi yezdân
bi hakkı arş-ı a'zam nur-u Kur'an
gelüb kabrim ziyâret eden ihvân
ede rûhuma bir fâtiha ihsân
merhûm ve mağfûr 'attâr
Hüseyin Efendi rûhiçün
fâtiha sene H. 1213/M. 1798

هوالباقى
بنى قيل مغفرت اى ربّ يزدان
بحقّ عرش اعظم نورقران
كلوب قبرم زيارت ايدن اخوان
ايدہ روحمہ برفاتحہ احسان
مرحوم و مغفور عطار
حسين افندی روحیچون
فاتحہ سنہ ۱۲۱۳

11- Seyyid Ahmed'in Mezar Taşı (C tipi)

389 envanter nolu mezar taşı dikdörtgen prizması biçiminde olup ölçüleri 101×28×14 cm.dir. Taşın başlığının yüksekliği 20 cm.olup altında 8 satır celî sülûs kitabe 2 satırlık tarihle son bulmaktadır. (Res. 11). Satır araları birbirine paralel silmelerle ayrılmıştır. Taşın serpuşu bu zatın bahriyeli olduğunu göstermektedir.⁵ Kitabe şöyledir:

⁵ İ. Kayabalı, C. Arslanoğlu, "Osmanlı Tersaneleri", *Türk Kültürü*, Sayı: 117, Ankara, 1972, s. 789. Ayrıca daha fazla bilgi için Bkz. Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, levhalar bölümü.

Transkripsiyonu:

Huve'l-Bâkî
hâlâ kapudân-ı deryâ devletlû
Hüseyin Paşa Efendimizin
hıdmetlerinden kalyoncû
neferâtından merhûm
ve mağfûr ila rahmet-i
Rabbihî'l-ğafûr demirci
Seyyid Ahmed rûhuna
el-fâtiha fî Recep sene. H. 1214/M.
1799

هوالباقى
حالاقيودان دريادولتلو
حسين پاشا فنديمزك
خدمت لرنندن قليونجى
نفراتندن مرحوم
ومغفورالى رحمت
ربه الغفور تيمورجى
سيده احمد روحنه
الفاطحه فى ب سنه ١٢١٤

12- Halil Çavuş Ağâ'nın Mezar Taşı (B tipi)

Şâhide 397 envanter numaralı olup ebadı 105×29×13 cm.dir. Başlığın yüksekliği ise 19 cm.dir. Baş taşının sade kavuğu, etrafına sarık sarıldığından görünmemektedir. Sarıklı serpuştan sonra boyun kısmına ve daha sonra kitabe bölümüne geçilir. Kitabe bölümü altı satır celi sülûs hattıyla yazılmış olup iki satır tarih bölümüyle sona ermiştir. Yazılar dikdörtgen panolara yerleştirilmiştir. Tarih bölümü de bir kartuş içine alınmıştır. (Res. 12).

Kitabe şöyledir:

Transkripsiyonu:

Okuyalar fâtiha rahmeten lil âlemîn
durâğı cennet ola fî makâmü âminin
divân hâne çavuşlarından
Kayseriyeli çalık
Merhûm Halil çavuş
Ağâ rûhiçûn el- fâtiha
Fî 23 Safer sene
H. 1222/M. 1807

اوقبالر فاتحة رحمة للعالمين
دراغى جنت اوله فى مقام امنين
ديوانخانه چاوشلرندن
قيصريه لى چالق
مرحوم خليل چاوش
اغاروحيچون الفاتحه
فى ٢٣ ص
سنه ١٢٢٢

13- Zâim Hidâyet Ağâ'nın Mezar Taşı (A tipi)

Baş taşı dikdörtgen biçiminde mermerden yapılmış olup 390 envanter numaralıdır. Şâhidenin ölçüleri 106×26×13 cm.dir. Boyun kısmı üzerinde 23 cm. yüksekliğinde bir serpuş vardır.

Yüksek ve yukarıya doğru genişleyip üzeri dümdüz olan dikey dikişli kavuşğun üzerindeki sarık, başlığın alt kısmını sararken, alın bölümünde ters U oluşturarak, baş aşağı çevrilmiş biçimde iki yana doğru hafifçe genişler. Bu serpuş 7 ve 8 nolu örneklerle aynı gruba dahil edilebilir. 5 satırlık celî sülüs kitabe 2 satırlık tarih bölümüyle son bulmaktadır. Yazılar dikdörtgen panolara yerleştirilmiştir. Vefat tarihini gösteren bölüm ise bir kartuş içine alınmıştır. Taşın alt kısmında bir daralma müşahede edilir. (Res. 13). Kitabe şöyledir:

Transkripsiyonu:

Merhûm ve mağfûr

el muhtâc ila rahmet-i

Rabbihi'l-ğafûr

Zâim Hidâyet Ağâ

rûhuna fâtiha

Fî Şevvâl sene H. 1222/M. 1807

مرحوم ومغفور

المحتاج الى رحمة

ربه الغفور

زاعيم هدايت اغا

روحنه فاتحه

في شوال سنة ١٢٢٢

14- Hâfız Ahmed Efendi'nin Mezar Taşı (A tipi)

Şâhide mermerden yapılmış olup ölçüleri 104x30x14 cm.dir. Tepelik boyun kısmı üzerine oturtulmuştur. Serpuşun yüksekliği ise 23 cm.dir. Başlıkta yıldızlar bulunurken alın kısmında yay biçiminde bir boşluk vardır. Sekiz satırlık celî sülüs kitabenin yedi satırı dikdörtgen çerçevelerle sınırlandırılmıştır. Tarih bölümü ise bir kartuş içine alınmıştır. Bu taş on numaralı taşla aynı gruptadır. (Res. 14). Kitabe şöyledir:

Transkripsiyonu:

Huve'l-Bâkî
fenâdan bekâya eyledi rihlet
ede kabrini Hak revza-i cennet
Sultanhisari ka'lası
Hatibi Hâfız Muhammed Efendi
Zâde merhûm Hâfız Ahmed Efendi
rûhiçûn el-fâtiha
sene H. 1228/M. 1813

هوالباقى

فنادن بقايه ايلدى رحلت
ايدى قيرينى حق روضه جنت
سلطانحصارى قلعه سى
خطيبى حافظ محمدافندى
زاده مرحوم حافظ احمدافندى
روحچون الفاتحه
سنه ۱۲۲۸

15- Seyyid Osman'ın Mezar Taşı (C tipi)

393 envanter numaralı Şâhide, mermerden yapılmış olup ölçüleri 98×24×13 cm.dir. Tepesinde 14 cm. yüksekliğinde bir serpuş, onun altında 10 satır celî sülûs yazı görülmektedir. İlk satır ve tarih bölümünü oluşturan kısım kartuşlar içine alınmıştır. Diğer satırlar birbirine paralel silmelerle birbirinden ayrılmıştır. (Res. 15).
Kitabe şöyledir:

Transkripsiyonu:

El-Bâkî
âh ile zâr kılarak tâzeliğime
doymadım çün ecel peymânesi
dolmuş murâdım almadım hasretâ
fâni cihânda tûl-ı ömr sürmedim
fırkatâ takdîr bu imiş tâ ezel
bilmedim
İzmirli Seyyid Halil Ağânın oğlu
merhûm Seyyid Osmân rûhuna
fâtiha
fî Ramazan sene H. 1237/M. 1822

الباقى

اه ايله زارقيله رق تازلكمه
طويمدم چون اجل پيمانه سى
طولمش مرادم حسرتا
فانى جهانده طول عمر سورمدم
فرقتاقتدير بو ايمش تازل بلمدم
ازميرلى سيدخليل اغانك اوغلى
مرحوم سيدعثمان روحنه فاتحه
فى ن سنه ۱۲۳۷

16- El- Hâc Ahmed Ağâ'nın Mezar Taşı (A tipi)

Dikdörtgen biçimindeki mermer Şâhidenin envanter numarası yoktur. Baştaşının ölçüleri 146×33×16 cm.dir. Boyun kısmı üzerinde 24 cm. yüksekliğinde bir kavuk vardır. Yüksek ve yukarıya doğru genişleyip üzeri dümdüz olan dikey dikişli kavuğun üzerindeki sarık, başlığın büyük bir bölümünü sararken, alın bölümünde

ters U oluşturarak, baş aşağı çevrilmiş biçimde iki yana doğru hafifçe genişler. Bu başlık (7, 8, 9) nolu örneklerle aynı gruba dahil edilebilir ancak sarığı kavuğun üst bölümüne kadar devam etmekte ve bu özelliğiyle diğerlerinden farklıdır. 9 satırlık celi sülüs yazının başlangıç ve tarih bölümü kartuşlar içine alınmıştır. Yazının geri kalan bölümü dikdörtgen çerçevelerle sınırlandırılmıştır. (Res. 16). Kitabe şöyledir:

Transkripsiyonu:

Huve'l-Bâkî
 ecel geldi ana olmaz amân
 cürmünü affeyle ya Rabbü'l-mennân
 mağfîret kıl olmaya hali yamân
 mazhar-ı nûr-ı şefâa't kıl her zamân
 Adanalı Abdulcelîl zâde
 merhûm ve mağfûr el- hâc
 Ahmed Ağânın rûhuna
 fâtiha sene H. 1238/M. 1822

هو الباقي
 اجل كلدي اكا اولمز امان
 جرمنى عفوايله يارب المنان
 مغفرت قيل اولميه حالى يمان
 مظهر نور شفاعت قيل هر زمان
 اطنه لى عبدالجيل زاده
 مرحوم ومغفور الحاج
 احمد اغانك روحنه
 فاتحه سنه ١٢٣٨

Sonuç

Çanakkale Arkeoloji Müzesinde bulunan Kavuklu Osmanlı Şâhideleri adıyla sunduğumuz bu araştırma, daha önce Çanakkale Yalı Camii Haziresi Mezar Taşları⁶ adlı incelemenin devamı mahiyetindedir. Şimdiye kadar Çanakkale Arkeoloji Müzesindeki mezar taşlarının farklı biçimlerini, sosyal ve meslek gruplarına göre tasnife yönelik bir çalışma yapılmamıştır.

Çanakkale Arkeoloji Müzesinde toplam 16 mezar taşını inceledik. Bunların hepsi erkeklere aittir. Çalışmamızdaki örnekler 18. yüzyıl ile 19. yüzyıl arasına tarihlenir ve hiç birinde taş ustasının ismi zikredilmemiştir. Sanatçıların imzalarına da rastlamıyoruz. Bu taşları incelerken on altı sülaleye rastladık. Mezar taşlarının hepsi mermerden yapılmıştır. Taşların hepsi dikdörtgen prizması şeklindedir. Bunlarda yazı dışında, taşlarda gördüğümüz süs unsurlarına rastlanmaz belki de bazılarının ayak taşlarında bitkisel motifler ve ya diğer süs unsurlarına rastlamak mümkündür ama burada sadece baş taşları mevcuttur dolayısıyla kesin bir sonuca varıp belirli hükümler vermemiz mümkün değildir. Taşların incelenmesi sonucu 2 kale kethüdası, 1 kale dizdarı, bir monla / molla, bir şeyh, bir hazine katibi, bir attâr

⁶ Hamit Arbaş, "Çanakkale Yalı Camii Haziresi Mezar Taşları", *Sanat Tarihi Dergisi*, Sayı: XII, İzmir, 2003, ss. 1-23.

ve kalyoncu neferlerinde bir demirci, bir çavuş ve bir hafıza rastlıyoruz. Diğerlerinin mesleği hakkında kesin bir hüküm veremiyoruz. Bazı taşların tarihi aynıdır mesela 2 ve 3 nolu taş(H. 1165/M. 1751) 12 ve 13 numaralı taşlar (H. 1222/M. 1807). Kitabeler genellikle celi sülüs hatla yazılmıştır. Bazı kitabelerin metni manzûm (Res. 1, 4, 6, 8, 9, 10, 12, 14,15, 16) diğerleri mensurdur. Bazı taşlarda vefat eden zatın memleketini bulabiliyoruz. (Res. 6, 12, 15, 16) (Kayseri, Halep, Adana gibi).

Kavukları 4 gruba ayırmak mümkündür. A tipi veya kâtibi; bu grupta toplam 10 taş vardır. Bunlar dikişleri ve sarıkların sarılış biçimine göre birbirinden ayrılır. Bu türün ait olduğu sosyal grup, kavuğun biçimine göre değil, daha çok rengine göre belirleniyor olmalıdır. Ama taşların renkli olmayışından dolayı bu konuda görsel malzeme daha çok önem arz etmektedir. (Res. 1, 2, 4, 5, 7, 8, 13, 16, 10, 14) . B tipi; bu grupta toplam 3 taş vardır. (Res. 3, 9, 12), C tipi; bu grupta toplam 2 taş vardır. (Res. 11, 15). D tipi; Derviş kavukları (taçları) bu grupta sadece bir taş vardır. (Res. 6). Çanakkale Osmanlı Mezar Taşları ile ilgili araştırmalarımız devam ederek Çanakkale kabristanlarında ayakta kalan taşların büyük bir kısmını kapsayacaktır ve bu incelemelerin sonunda genel değerlendirmenin daha sağlıklı yapılması sağlanacaktır.

Kaynakça

Arbaş, H., "Çanakkale Yalı Camii Haziresi Mezar Taşları", *Sanat Tarihi Dergisi*, Sayı: XII, ss. 1-23, İzmir, 2003.

Kayabalcı, İ., Arslanoğlu, C., "Osmanlı Tersaneleri", *Türk Kültürü*, Sayı: 117, s. 789, Ankara, 1972.

Önder, Mehmet, *Türkiye Müzeleri*, Türkiye İş Bankası, Ankara, 1992.

Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Bakanlığı, c. II, İstanbul, 1993.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1984.

